

ברית אלוקית נצחית

להבנת תוכן גילויי האמונה בזמן הזה

"זכרות עמו הברית"

שיחות הרב צבי יהודה

"והארץ אזכר"

3

מתוך כך נפגשים בכריתת ברית ד' עם אברהם אבינו, החחרת כמה פעמים. "ביום ההוא כרת ד' את אברהם ברית"⁵⁸. "זכרות עמו הברית"⁵⁹. יש לזכור היטב שלא מוזכר בשום מקום שאברהם כרת ברית עם ד', אלא רק שד' כרת ברית עם אברהם. וכן הוא לגבי ישראל ותורה: "כי על פי הדברים האלה כרת אתך (=משה רבינו) ברית ואת ישראל"⁶⁰. הגמרא מזכירה פסוק זה כענין תורה שבעל-פה⁶¹. לא כתוב בשום מקום שאנחנו כרתנו ברית עם ד', אלא שרבונו-של-עולם הוא שכרת ברית איתנו. הברית היא אמת אלוהית מוחלטת הקיימת לעד ולנצח נצחים, היא ברית עולמית קוסמולוגית, "כימי השמים על הארץ"⁶². תיתכן בעם ישראל מציאות של אנשים צדיקים או רשעים, וכן מציבים שונים של דורות, אבל כל אלה הם דברים ארעיים, זמניים, פרטיים. ברית האב, כלל, עובדה כוללת סודי דורות. ברית היא מציאות אלוהית מוחלטת⁶³. אחרי הצלת לוט שאמר "אי אפשי לא באברם ולא באלהיו", מתחדשת הברית עם הנשמה המיוחדת הזאת, עם הכח הזה שנבחר על-ידי רבונו-של-עולם.

לחתיאות אברהם אבינו בארץ יש ערך לדורות הבאים. "לך לך... אל הארץ" ושם "אעשך לגוי גדול". השייכות לארץ הזאת חלק מהברית⁷⁵. "זכרתי את בריתי יעקוב, ואף את בריתי יצחק, ואף את בריתי אברהם אופר, והארץ אזכר"⁷⁶. שייכותנו לארץ הינה המשך ברית ד' עם אבותינו ועם דורותינו. בהתאחותו בקרקע, הולך ומשתכלל, הולך ומשתלם הענין האלוהי של הענק הזה, שהוא יסוד הגוי הגדול. "ומי כעמך כישראל, גוי אחד בארץ"⁷⁷, וכמאמר חז"ל הירוע שרק בארץ הם גוי אחד⁷⁸. בארץ מתגלות סגולות העם. נשמת ישראל היא נשמת הארץ. סגולת ישראל היא סגולת הארץ. היא הולכת ומתגלה בדורות הבאים על-ידי השראת השכינה בארץ והשראת הנבואה בארץ, ונמשכת מהגרעין היסודי של "קום התהלך בארץ", מהעקירה מחוץ אל הארץ הזאת.

קדושת העם וקדושת הארץ — היינו הך. אנתנו נוצרנו כחלק אנושות מיוחד, "עם זו יצרת לי תהלות יספור"⁷⁹. בעל תכונה מיוחדת של "אתם קרוין אדם"⁸¹, בעל ערך לאומי-נפשי-פסיכולוגי של קדושה. אנתנו לא מלאכים אלא חלק מהאנושות, וכדי שנופיע בצורת עם, בדמות צבורית-קיבוצית, אנו חייבים להתגלות באחזת חלק גיאוגרפי על כדור הארץ: "השמים שמים לך והארץ נתן לבני אדם"⁸². לכן העם והארץ הם היינו הך: סידור ממלכתי של העם הזה בארץ הזאת.

10

"אתה... נחרת באברם"

"אתה הוא ד' האלהים אשר נחרת באברם"⁸⁴. וכן "אתה נחרתנו מכל העמים"⁸⁵. יש לזכור שאין זו בחירה שלנו אלא בחירה אלוהית, ובחירה שבורא עולם בחר אותה — היא נצח. בחירת בורא העולם היא קביעות. לדוגמא, בספר הכוזרי⁸⁶ מוזכר שבורא עולם בחר שבעל-חיים מסוימים יהיו יפים, צמחים אלו יהיו יפים — הצבצולת או שושנים, והוא בחר שבעל-חיים זה יהיה תולעת בוריה, ושצמחים אלו יהיו קוף ודרדר. זו בחירה אלוהית של סודי הנבראים. כמרכן בורא עולם בחר טוג של אנשים וקובע להם טבע של "אתם קרוין אדם"⁸⁷. טבע של "קדשים תהיו"⁸⁸, טבע של "ואתם הדבקים בד' אלהים"⁸⁹. מתוך הטבע הזה, צריך אחר-כך להתגלות ה"גוי הגדול" של אברהם אבינו. "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו, כד' אלהינו בכל קראנו אליו. ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת"⁹⁰.

ברית וברית ארץ

4

בסוף פרשתנו אנו פוגשים בברית הברשית⁹⁰, ולא פחות מזה יש כריתת ברית רוחנית. ברית השייכות הזאת, ברית הידידות וההתקשרות הזאת, אינה רק עם יחידים, אלא עם צבור, עם קבוצה מיוחדת: "הקבוצה את בריתי בני ובניך ובין זרעך אחריו לדורותם לדברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו"⁹¹. ונשמת האומה המיוחדת הזאת מתגלה דווקא בארץ הזאת. דברים אלה מתבררים במיוחד בברית בין-הבתרים⁹², בברית האלוהים עם האדם שהוא יסוד אנושות קיבוצית המתחדשת ומשתרשת בארץ הזאת. "אני ד' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה"⁹². זו ברית אלוהים עם הענק הזה, יסוד העם הזה המסתדר באופן ממלכתי בארץ הזאת. יודעים דברי הרמב"ן שמצות כיבוש הארץ היא מדאורייתא; מצוה מוטלת עלינו שהארץ הזאת תהיה בידינו ולא ביד אומה אחרת⁹³. כשארץ נמצאת ביד אומה — אין לזה מוכן אחר אלא הופעה ממלכתית, מדינית. הערך האלוהי של אומה בדי, אומה בדי, ויראת ד' של אברהם אבינו, חייב לחול על סדר החיים; ומתוך כך מתגלה שייכותו שלו ושל דורותיו אחריו, לקרקע הזאת, ובוה משתלמת ומשתכללת הברית.

בדברי חז"ל שבוחר, נמצא שעיקרה של הארץ היא ליבני ברית, והברית הזאת מופיעה בכל שלמות אמיתותה אצל יצחק, "ואת בריתי אקים את יצחק"⁹⁴. מה שהולך ומתברר מתוך ההבדל בינו לבין ישמעאל, שאף-על-פי שגם הוא מורע אברהם, מכל מקום אינו שייך ל"עם זו יצרת לי"⁹⁵. הארץ ניתנה לאנשי ברית, ברית יצחק, הנמשכת מברית אברהם⁹⁵.

בחלק האחרון של פרשתנו, הולכת ומתגלה כמיוחד העובדה האלוהית של "אתה הוא ד' האלהים אשר נחרת באברם"⁹⁶. נקבעת ברית בין-הבתרים וברית הבשר, הנמשכת לברית האומה לכל דורותיה, ומתקשרת עם ברית הארץ, "כי את כל הארץ אשר אתה ראה, לך אתנה ולזרעך עד עולם"⁹⁶.

5

אורות

הוזהא הנשמתית כשם שהיא יכולה להתקבץ בתוך נפש יחידית. להסיר אותה מתכונתה הטובה, ולהפכה לתכונה שפלה, שתוריד אותה למדרגת שפלי החיים, כך היא יכולה להתקבץ בתוך הנפש הכללית של אומה שלמה, לעשות אותה לאומה שפלה ורשעה, בזוויה ונגעלה, באופן שהיא ראויה לעבור מן העולם, כדי שלא לעכב על הגוי העולמי של יפיו של עולם מלהתפשט.

הטרה האלהית כשהיא מוארה יפה היא מוכנת את הלב. הנשמה היחידית של האדם היחיד נעשית מאירה, קדושה וגבורה על-ידי אור האלהי המזויה עליה את קרני זהרו בתוקף ומילוי. והיא נטמאת ונעשית קדורה לפי אותה המדה שהאורה האלהית רחוקה ממנה או משובשת בקרבה. גם הנשמה של האומה כולה כשזורים בתוכה זרם חי של הופעת אלהים הרי היא בריאה, חזקה וטהורה, וכשהשכינה מסתלקת מקרבה, מיד היא מתנונת והולכת. וטומאתה מתגלה בקרבה. הרחוק הלאומי יוכל לקבל טומאה כמו רוח אדם פרטי, הוא יוכל לשאוף שאיפות שפלות ורעות, אשר כפי רוב כחו וגדלו יגדלו הרבה יותר לרוע משאיפות רעות של אנשים רעים יחידים. על כן טהרה צריך הוא הרוח, טהרה במקור הטהור של המעין האלהי. כשהמעשים הם טובים, כשהמדות הן זכות, חולמת היא ואומה חלומות של קדושה עליונה ושכלה מאיר באור אלהים, וכשהמעשים נפחתיים והמדות מתעכרות או משאיפות הלאומיות גם הן נעשו ירודות וכעורות, וממילא גם חלשות, כי אין גבורה של אמת רק גבורה של מעלה. גבורת אלהים.

6

"פרשת העבור"

ענין זה דומה לי"תפילה קצרה" הנאמרת בשעת סכנה⁹⁴. בגמרא נמצאות שתי נוסחאות: נוסחה אחת שנקבעה להלכה⁹⁵, ונוסחה נוספת המוכרת במשנה: "ההולך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר: הושע ד' את עמך את שארית ישראל, בכל פרשת העבור, יהיו צרכיהם לפניך. ברוך אתה ד' שומע תפלה"⁹⁶. יש כאן התרוממות אידיאליסטית להצלח כל כלל-ישראל: "את עמך את שארית ישראל". אבל המילים "בכל פרשת העבור" אינן כלי-כך ברורות, וגם חז"ל התלבטו בהבנתן: "מאי פרשת העבור? — אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה, יהיו כל צרכיהם לפניך"⁹⁷. לכאורה זו בקשה חצופה! אפילו יהודים שפורשים מדברי תורה לדבר עבירה, ולמשל, יש להם חשק לאכול חזיר, תספק צרכיהם?! ברגע שיהודי נמצא בסכנה וצועק להצלה, הוא מתפלל שד' יהיה "מסייע לדבר עבירה"?! אלא צריך להבין שאדם הנמצא בסכנה צריך להזכיר את זכויותיו — מצוות ומעשים טובים, אבל לעומת הצרה ל-כך גדולה שזכויות אלה אינן מספיקות. אז הוא נסמך על זכות סבים וסבות, הוא מתפלל שזכות אבות תגן עליו. אבל לעומת זאת גם זה אינו מספיק. בגמרא שבת מסופר על דוד שבו המשברים הרוחניים הגיעו עד כדי-כך שתמה זכות אבות⁹⁷, אין יותר הגנה מצד זכות אבות. אז הוא נשען על הזכות הנצחית של כלל-ישראל, על "ברית אבות" שלא תמה⁹⁸, הברית שבין ד' לכלל-ישראל: "שמענו קראת בשמך"⁹⁹. בברית הזאת ובשייכות הזאת לא יעלה על הדעת שיקרה מצב של רפיון. היא עובדה מציאותית שלא תוכל להבטל, קשר טבעי שלא יוכל להנתק אפילו בשעה "שפורשים לדבר עבירה"¹⁰⁰. על זה נשען היהודי בתפילתו בשעת סכנה, ויהיו אשר יהיו מדרגתו ומצבו הרוחני¹⁰¹. זאת מציאות קוסמולוגית טבעית שאין לה ביטול, כפיית הר כנגינת¹⁰².

ככל שנרכיב מסירות-נפש על שקידת התורה, יותר נוכח לגבורת התורה ולרוממות רוח, ומתוך-כך לגבורת התישבות הארץ ובנינה. "זכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אופר והארץ אזכר"¹⁰³.

10

30

אתה אברהם אבינו, ביום ההוא

אברהם אבינו, ביום ההוא

1

אלהו יושב בכל מוצאי ש"ק תחת עץ החיים
 וכותב זכויותיהם של ישראל. על כן ראוי לכל מי שיש
 שייכות של תשוקה לרזי תורה, שהיא מדת גלוי אליהו
 באיזה דרגא, אפילו אם היא רק בדרך דמיון, או הרגשה, או השגת
 השכל האנושי, וק"ו אם עלה בחסד עליון למדרגות יותר גבוהות,
 שבכל מוצאי ש"ק יעשה גם הוא כמעשיו של אליהו, ויעסוק בזכויותיהם
 של ישראל, ויכיר בהכרה שכלית ובהשגה בהירה וברורה את
 קדושת ישראל, ויקרת מעלתו, וידבק עצמו בכללות עם קדוש, עם
 ד', וסגולת נחלתו, שאין קץ ותכלית להופעת אור קדשו של כל
 יחיד ויחיד שבהם, שגם הריקנים שבישראל כל העולם משותת
 עליהם, ויש להתרעד ביראה קדושה, מקדושת הנשמה האלהית
 העליונה של כל נפש מישראל, ולהיות מלא שוקקות וחמדת עולמים
 לקדושת רוממות קרן ישראל בכלל, ולהצלחתו של כל יחיד מישראל
 יכל מעשי ידיו, בחומרות וברוחניות, ובכל טוב.

אלוהי ישראל, תן ע

גם הגמרא הקדושה והזהיק מלאים על כל גדותם מוז העבודה, שדצון הכורא ית'
 יתעלה שילמדו סנגוריא בתמידות על בניו עם קדוש, אף בשעה שאין עושים
 רצונו של מקום ביה, ולמדו מגדעון ומהושע ומאליהו, כדמיון האב שיש לו בן
 שאינו הולך בדרך טובה, יודה ע"ז כל בר שכל שעכ"ז רצון האב שילמדו בני
 אדם על בנו זה תמיד סנגוריא ולדון אותו לכף זכות, ובראי אם ישמע מאיזה אדם
 שלמד עליו יתובה דבר זה היא על אפו ועל חמתו, כ"ש בתבורא ית"ש שהוא
 טוב ומטיב לכל ולא ידח ממנו נדח, שרצונו שילמדו על בניו סניגוריא ולדון
 אותם בתמידות לכף זכות, ושכרו שמן השמים ידונו אותו ג"כ לכף זכות, כמרז"ל
 בשבת ד' קכ"ז: ת"ר הדין את תבירו לכף זכות ודין אתו לכף זכות, וז"ל ז"ה ד'
 כ"א ע"ב: אריא אציג דיהוי צדיקא רבה מכל עלמא וימר בישא קדם קב"ה
 או דלטורין על ישראל, עונשיה סגי מן כלתון, ולא אשכחא צדיקא טבא כאליהו
 בכל דרא ומשום דאמר דלטורין על ישראל כ"ו דכתיב כ"ו, בי, שעתא אבאיש
 סגיא קמי', ת"ח מה כתיב ב"י (מ"א י"ט, ו) וימצא מראשותיו עוגת רצפים, מה
 רצפים, אמר קב"ה כדון יאות למיכל מאן דאמר דלטורין על בני כ"ו, א"ר
 יצחק לא זו אלי' משם עד שנשבע לפני הקב"ה להורח וכותן של ישראל תמיד
 וכל מי שעושה זכות הוא מקדים ואומר לפני הקב"ה כך וכך עשה עכשיו פלוני
 ואינו זו משם עד שיכתבו זכותו דההוא גברא דכתיב כ"ו, עכ"ל הוה"ק בקצור.

10? ולענין האצוה

3

שיחות הרצ"ה לספר בראשית

אוהב את הבריות - יסודו של אברהם אבינו: "אוהב
 את המקום - אוהב את הבריות", מי שבאמת אוהב
 את הבורא, אוהב מתוך-כך את הבריות של הבורא.
 יש מדרגות באהבת הבריות: יש אהבה בקטנות ויש
 בגדלות, ואצל אברהם אבינו אנו פוגשים ענקיות של
 אהבה שנמשכת מענקיות דבקותו ב'.
 במשנה אבות יש הגדרה: כל מי שיש בידו שלשה
 דברים הללו - מתלמידיו של אברהם אבינו.
 והראשון - "ענין טובה", עין יפה. אהבה וסימפטיה
 אל הבריות, אל שמים וארץ, אל כל הברואה כולה.
 לעומת זאת, יש סוג אנשים כאלה שאין להם יחס
 טוב לנבראים, אלא פסימיות. הם "ברוגז" עם רבונו-
 של-עולם. יש להם בקורת עליו, מתוך-כך הם
 "ברוגז" עם הבריות

4

לאהוב צדיקים, אין
 זו ענקיות, לא מגיע "י"שר כח" על אהבת אנשים
 טובים, הגדלות היא לאהוב רשעים, וזה גם תלוי
 באיכות אהבה זו, באיזו מידה אוהבים אותם, האם,
 האם זו רק אהבה רומנטית בעלמא, או אהבה עד
 כדי הקרבת נפש. בהקדמת חספר "אבני מילואים"
 מוזכר שיש גדולי ישראל המוסרים את נפשם ואת
 נשמתם עבור כלל-ישראל, את הצד הרוחני שלהם,
 את העולם-הבא שלהם. אברהם אבינו מתוך שאתב
 את המקום אתב את הבריות, כל הבריות של
 הבורא. לאהוב רק צדיקים אין זו "הכמה גדולה".

ודבר זה ענין גדול
 מאוד שיאהב את ריעו כמותו. אבל דבר זה בשביל
 שישראל הם עם אחד ומצד זה ראוי שיהיו ישראל
 כמו אדם אחד לגמרי, וכאשר אין האהבה לחבירו
 כאלו היה איש אחד דבר זה כאלו לא היו ישראל
 עם אחד, ולכן המצוה בישראל ואהבת לרעך
 כמון, וכבר בארנו בפרק משה קבל כי דבר זה
 שאהב הבריות הוא אהבת השם יתב' גם כן
 כי מי שאהב את אחד אהב כל מעשה ידיו אשר
 עשה ופעל ולפיכך כאשר אוהב את השם ית'
 אי אפשר שלא יאהב את בראיו ואם הוא שונא
 הבריות אי אפשר שיאהב השם ית' אשר בראם

איהו, (וג' אלוהי הירם

6

הקדמת הנצי"ב לספר בראשית

זה חספר הנקרא ספר בראשית. נקרא בפי הנביאים
 ספר הישר. כדאיתא במ' עבודת כוכבים (כ"ה ע"א)
 על שני מקראות בס' יהושע (י"ג) הלא היא כתובה
 על ספר הישר. ובס' שמואל ב' (א' י"ח) ויאמר ללמד
 את בני יהודה קשת הלא היא כתובה על ספר הישר.
 ומפרש ר' יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב
 שנקראו ישרים שנאמר תמות נפשי מות ישרים. ויש
 לחבין הטעם למה קרא בלעם את אבותינו בשם
 ישרים היחוד ולא צדיקים או חסידים וכדומה. וגם
 למה מכונה זה הספר ביחוד בכנוי ישרים. ובלעם
 התפלל על עצמו שיהא אחריתו כמו בעלי זה הכנוי.
 והענין דנתבאר בשירת האזינו עה"פ הצור תמים
 פעלו וגו' צדיק וישר הוא. דשבה ישר הוא נאמר
 להצדיק דין הקב"ה בחרבן בית שני שהיה דור עקש
 ופתלתל, ופירשנו שהיו צדיקים וחסידים ועמלי
 תורה. אך לא היו ישרים בהליכות עולמם. ע"כ מפני
 שנאת חנם שבלבם זה את זה חשדו את מ"ז שראו
 שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי
 ואפיקורס. ובא ע"י לשפיות דמים בדרך הפלגה
 10 ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית.

8

ועל זה היה צדוק הדין. שהקב"ה ישר הוא ואינו
 סובל צדיקים כאלו אלא באופן שהולכים בדרך
 הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות אע"ג שהוא
 לשם שמים דזה גורם חרבן הברואה והריסות ישוב
 הארץ. וזה היה שבת האבות שמלבד שהיו צדיקים
 וחסידים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר. עוד היו
 ישרים. היינו שהתנהגו עם אוה"ע אפי' עובדי
 אלילים מכוערים. מכל מקום היו עמם באהבה וחשו
 לטובתם באשר היא קיום הברואה. כמו שאנו רואים
 10 כמה השתטח אברהם אבינו להתפלל על סדום. אע"י
 שהיה שגא אותם ואת מלכם תכלית שטא בעבור
 רשותם כמבואר במאמרו למלך סדום. מכל מקום
 חפץ בקיומם. וברבה פי וירא (פמ"ט) איתא ע"ז
 שאמר הקב"ה לאברהם אבינו אחבת צדק ותשנא
 רשע. אחבת להצדיק את בריותי ותשנא להרשיען
 ע"כ וכי'. והיינו ממש כאב המון גויים שאע"ג שאין
 הבן הולך במישרים מכל מקום שוחר שלומו וטובו,
 וכן הוצק חן ודרך ארץ נפלא על דבר אברם את לוט
 כמו שנתבאר פי' לך. וכן ראינו כמה נח היה יצחק
 10 אבינו להתפייס ממשנאיו ובמעט דברי פיוס
 מאבימלך ומרעיו נתפייס באופן היותר ממה שבקשו
 ממנו כמבואר במקומו. ויעקב אבינו אחר שהיטב

חרה לו על לבן שידע שביקש לעקרו לולי חי. מ"מ
 דבר עמו דברים רכים עד שאמרו ע"ז בב"ר (פנ"ד)
 קפדותן של אבות ולא ענותנותן של בנים ע"ש.
 ונתפייס עמו מחר. וכן הרבה למדנו מהליכות האבות
 בדרך ארץ. מה ששייך לקיום העולם המיוחד לזה
 הספר שהוא ספר הברואה. ומש"ה נקרא כמ"כ ספר
 הישר על מעשה אבות בזה הפרט. ובלעם בשעה
 שהיה רוה"ק עליו לא היה יכול להתפלל על רוע
 מעשיו שאינו צדיק וחסיד כאברהם יצחק ויעקב
 אחרי שהוא נביא אוה"ע. וראשו במקור הטומאה.
 10 אכן התפלל על רוע הילוכו בדרך ארץ שאם שראוי
 היה לו לשנוא את ישראל תכלית שנאה באשר שהמה
 בני אברהם יצחק ויעקב וראשם במקור הקדושה.
 אבל מכל מקום לא היה ראוי לפניו לבקש לעקור
 אומה שלמה. ואינו דרך ישרה בקיום העולם. וע"י
 צעק תמות נפשי מות ישרים. היינו מקיימי הברואה.